

Távcsőkészítés

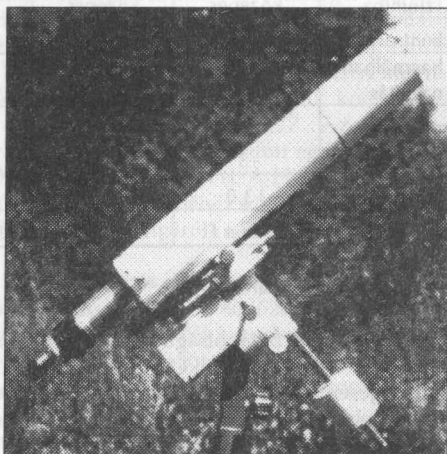
Öt kicsi távcső

A legtöbb amatőrnek van valamilyen kisebb távcsöve is. Lenyűgöző optikai teljesítményt általában ne várjunk egy ilyen műszertől, viszont tudnak olyasmit, amit a nagyok nem: mindenestül elérnek az útipoggyászbán, és a sötét ég alá érve lebilincselők velük a nagy kiterjedésű mély-ég objektumok.

A mobil amatőrcsillagászás legpraktikusabb „fegyvere” a fényerős refraktor. Szállítás közben a jusztirozás nem állítódik el (szaknyelven: nem megy el a jusztr), a torzítatlan látómező nagy és a képalkotást nem terheli a központi kitakarás. A következőkben viszonylag olcsó és többek által használt refraktorokról, főként azok objektívjeiről lesz szó. Annyi titkot azért elárulhatunk, hogy utazótávcsőként mindegyikkel jól járnánk.

Az öt távcső: 86/620-as refraktor (MOM-objektív), 80/500-as refraktor (Zeiss C objektív), 72/500-as refraktor (MOM-objektív), egy 70/450-es orosz „csillagászati távcső” (l. a távcsőpiacról szóló cikkünket előző számunkban), végül egy 60/300-as apokromát (Bushnell Spacemaster).

A 86/620-as akromátot a Schmidt-Bender Kft. kellő érdeklődés esetén ismét gyártaná (30 mm-rel rövidebb fókusszal). Kérdés persze az, hogy megfelel-e a kényes szemű amatőröknek. Várható ára (kb. 27000 Ft) ugyanis versenyképesé tenné a hasonló teljesítményű 80/500-as Zeiss C objektívvel. Információink szerint a Zeiss már nem gyártja ezt a típust, legfeljebb a raktáron levő készletet árusítják ki, a magyar lencsénél kétszer-háromszor magasabb áron (igaz, foglalattal együtt). A 72/500-as lencse szintén MOM gyártmányú. E katonai célra „termelt” objektívből szerencsére elég sok forog amatőr körökben. Nem ismeretlenek a 70/450-es orosz táskatávcsövek sem. Vámcédulával aligha rendelkező példányai a pesti szabadpiacokon 15–20 ezer forintot kóstálnak (a gyártó céget vagy a típust sem a távcső házán, sem a mellékelt — orosz nyelvű — tájékoztatóból nem sikerült megállapítani).

A 86/620-as refraktor Zeiss Telemator mechanikán

Az amerikai Bushnell terméke, a Spacemaster ED egy arasznyi high-tech. A 60/300-as négytagú apokromatikus

refraktorban beépített prizma szolgál a földi megfigyelésekhez. Mindeme földi jóért tulajdonképpen nem is sokat, kerek 300 dollárt kérnek.

Tesztobjektumként a tavaszi ég látványosságai szolgálták: a Hold, a Mars, a Castor és egy kis nagyítású okulárral pásztázva a csillagos ég. 4 mm-es ortho okulár éppen felfedte a képalkotás finomságait: milyen a színkorrekció, a diffrakciós kép és a kettő eredője, a kontraszt.

Kis távcsövek leghálásabb célpontja természetesen a Hold. Tegyük hozzá, hogy sok nagyobb távcső is, hiszen óriási kontrasztkülönbségei megtálosítják még a felettebb hitvány optikákat is. Persze erről most szó sem volt!

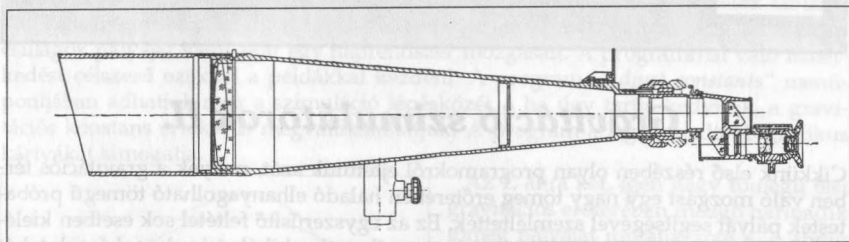
A 86 mm-es objektívvel 160x-os nagyítással is meglepően éles a kép, a poén kedvéért akár 200x-os föl is lehet fokozni a nagyítást, bírja (persze semmivel sem látni többet). A Hold szélén csekély elszíneződés látható. Ugyanez mondható el a 80/500-as objektívről (természetesen a rövidebb fókusz valamivel kisebb nagyítást eredményez), talán árnyalattal jobb színkorrekció mellett. A 70/450-es orosz távcső lényegesen jobban színez, a Hold pereme és minden árnyék feketéslila. A kép elég éles (112x), de ez az értelmes nagyítás felső határa. A 72/500-as MOM színi hibája kisebb, de az árnyékok itt is elszíneződnek. A kép 125x-ösnél megfelelően éles. A 60 mm-es apokromát hozza a papírformát, a nagy fényerő (f/5) ellenére is épphogy észrevehetően színeződik el a holdperem, az árnyékok feketék. A kép tüéles, bár a nagyítás az átmérőhöz viszonyítva a legkisebb (75x).

	86/620 MOM	80/500 Zeiss	72/500 MOM	70/450 orosz	60/300 APO
diffrakciós képalkotás	megfelelő	jó	jó	közepes	jó
színihiba	közepes	közepes	közepes	erős	alig látható
kontraszt	megfelelő	megfelelő	megfelelő	közepes	jó
használható nagyítás	15–150x	15–120x	15–100x	15–100x	10–100x
maximális látómező	~3°	~3°	~3°	~5°	~6°
átlagos hmg	13,0	13,0	12,5	12,5	12,0
ár	27 ezer Ft	10–20 e. Ft	30–80 ezer Ft	15–20 e. Ft*	295 USD*

* A komplett távcső ára

A fényes, 3" szög távolságú párt, a Castort a 86/620-as fölényesen bontja (160x). A színi hiba erős, feltűnő, kékes halo pompázik a csillagok körül. A diffrakciós kép nem teljesen szabályos, de elég jó. A 80/500-as (125x) ugyancsak szépen bontja a párost, jobb diffrakciós képpel, ami a gyári foglatnak is betudható. Az orosz optika adja a legkevésbé jó diffrakciós képet. A diffrakciós gyűrűk összesodódnak az erős színi hiba miatt, gyenge asztigmatizmus is látszik. A Castor azért e műszernek sem jelent gondot. (Innen is látszik, hogy téves az általánosan elterjedt nézet, miszerint a távcső optikailag tökéletes, ha felbont egy egyenlő kettőst az elméleti értéknél. A megfelelő tesztobjektumok: a nagyon egyenlőtlen párok és a bolygók alacsony kontrasztú, finom részletei.) A 60/300-as apokromát vékony réssel bontja a kettőst, igaz, a nagyítás itt a legkisebb. A diffrakciós kép is jó, de enyhe asztigmatizmus érződik

(nem csoda, ugyanis a négytagú objektív frontlencséje egy hihetetlenül fényerős $f/4$ -es ED objektív). Meglepetésre a legszebb diffrakciós képe a 72/500-as MOM-lencsének van, majdnem teljesen szabályos Airy-korong és első diffrakciós gyűrű. A csillagok 4"-5"-nyi, mérsékelten erős kékes halóba ágyazódnak.

A 70/450-es orosz távátvcső metszete

A 8"-es Mars természetesen túl kicsi volt a műszerek számára. A 72/500-assal a pólussapka és némi sötét terület sejtethető, a kontraszt közepes. A 86/620-assal és a 80/500-assal a részletek valánival könnyebbek. Mindegyik távcsővel eléggé „színes” a bolygó. Az orosz távcsővel a gyengébb képalkotás, az apokromáttal pedig az alacsony nagyítás miatt üres a korong.

Optikai különbségek tehát vannak a távcsövek között. Az orosz 70/450-es képalkotása a „még elmegy” kategóriába sorolható, a másik véglet, a 72/500-as MOM-objektív és az apokromát, szinte kifogástalanok. Mindez azonban főleg a szóráselhasználásnak tűnik, ha arra használjuk a műszereket, amire valók: kis nagyítás, nagy látómezőjű okulárral vannak igazán elemükben. 15–50x-es nagyítással mindegyik tiszterű képet ad a csillagokról, és ha az okulár valóban jó, a többfoknyi látómező szélén sem húzódnak vonalakká. Sötét észlelőhelyen képalkotásuk kontrasztos. Fenomenális látvány az Orion-köd, a Fátyol-köd vagy az M27. Az ötösfogat optikailag legkevésbé sikerült darabjával — a 70/450-essel — látott egyikünk (B.G.) fantasztikus dolgokat a Himalájából, 5000 m-es magasságból (I. A Himalája ege I-II., Meteor 1990/1 és 2. sz.). De sötét éjszakák a tenger szintjéhez közelebb is akadnak. 4500 m-rel alacsonyabban fekvő észlelőhelyről (Ráktanyáról) a 86/620-as megmutatta az AM Her 141-es összehasonlítóját.

Az öt távcső közül a 70/450-es főként 50x-es nagyítás alatti észlelésekhez alkalmas, a 72/500-as MOM-lencse képalkotása szinte kifogástalan. A 86/620-as ugyan gyengébben sikerült, de a nagyobb átmérő miatt érdemes belőle komolyabb ekvatoriális távcsövet építeni. A 80/500-as Zeiss-objektívet ne csak a jól hangzó márkanév miatt becsüljük meg tulajdonosai: tökéletes utazótávcső. A 60 mm-es apokromát pedig igazi finom műszer.

BABCSÁN GÁBOR-MIZSER ATTILA

DRACO — DALOS ENDRE AMATŐRCSILLAGÁSZATI LAPJA. KEZDŐ ÉSZLELŐK, FIATALOK RÉSZÉRE NÉPSZERŰ CSILLAGÁSZATI OLVASNIVALÓK. MEGJELENIK NEGYEDÉVENTE, MEGRENDELHETŐ A SZERKESZTŐ CÍMÉN: DALOS ENDRE, 7030 PAKS, ÉPÍTŐK ÚJTA 22.